DOMSTOLENS KENDELSE
25. marts 1996 *

I sag C-137/95 P,

Vereniging van Samenwerkende Prijsregelende Organisaties in de Bouwnijverheid m.fl. ved advokat L. H. van Lennep, Haag, og advokat E. H. Pijnacker Hordijk, Amsterdam, og med valgt adresse i Luxembourg hos advokat L. Frieden, 6, avenue Guillaume,

appellanter,

angående appel af dom afsagt den 21. februar 1995 af De Europæiske Fællesskabers Ret i Første Instans i sag T-29/92, SPO m.fl. mod Kommissionen (Sml. II, s. 289), hvori der er nedlagt påstand om ophævelse af dommen,

den anden part i appelsagen er:

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved B. J. Drijber, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtiget, bistået af advokat P. Glazener, Amsterdam, og med valgt adresse i Luxembourg hos C. Gómez de la Cruz, Kommissionens Juridiske Tjeneste, Wagner-Centret, Kirchberg,

har

DOMSTOLEN

sammensat af præsidenten, G.C. Rodríguez Iglesias, afdelingsformændene C.N. Kakouris, D.A.O. Edward, J.-P. Puissochet og G. Hirsch samt dommerne

* Processprog: nederlandsk.

G.F. Mancini, F.A. Schockweiler, J.C. Moitinho de Almeida, P.J.G. Kapteyn, C. Gulmann, J.L. Murray, P. Jann (refererende dommer), H. Ragnemalm, L. Sevón og M. Wathelet,

generaladvokat: M.B. Elmer
justitssekretær: R. Grass,

efter at have hørt generaladvokaten,

afsagt følgende

Kendelse

1 Ved appelskrift indleveret til Domstolens Justitskontor den 27. april 1995 har Vereniging van Samenwerkende Prijsregelende Organisaties in de Bouwnijverheid (»SPO«) og 28 andre appellanter iværksat appel af dom afsagt af Retten i Første Instans den 21. februar 1995 i sag T-29/92, SPO m.fl. mod Kommissionen (Sml. II, s. 289), for så vidt Retten frifandt Kommissionen for deres påstand om, at det blev fastslået, at Kommissionens beslutning 92/204/EØF af 5. februar 1992 om en procedure i henhold til EØF-traktatens artikel 85 (IV/31.572 og IV/32.571 — Bygge- og anlægsbranchen i Nederlandene, EFT L 92, s. 1) var en nullitet, subsidiært, at beslutningen annulleredes.

2 SPO er en samordningsorganisation stiftet i 1963 af forskellige nederlandske entreprenørsammenslutninger, hvis nuværende medlemmer er de 28 øvrige appellanter. Siden 1952 har de sidstnævnte udfærdiget konkurrenceregulerende reglementer med hensyn til licitationer, der afholdes i visse regioner eller i visse sektorer af bygge- og anlægsbranchen. Efter at SPO blev oprettet, er disse reglementer efterhånden blevet harmoniseret under organisationens tilsyn mellem 1973 og 1979 (den appellerede doms præmis 1, 2 og 4).

3 SPO har ifølge sine vedtægter til formål at »arbejde for en velordnet konkurrence, at forhindre og bekæmpe utilbørlig adfærd ved tilbudsgivning og at fremme en sund prisdannelse«. Med henblik herpå har SPO udfærdiget de såkaldte »institutionaliserede pris- og konkurrenceregulerende reglementer«, ligesom SPO har beføjelse til, såfremt virksomheder, der er tilsluttet SPO's medlemsorganisationer, tilsidesætter deres forpligtelser i henhold til disse reglementer, at iværksætte sanktioner over for dem. Håndhævelsen af reglementerne varetages af otte kontorer, som står under tilsyn af SPO. SPO's medlemsorganisationer omfatter mere end 4 000 bygge- og anlægsvirksomheder i Nederlandene (dommens præmis 2).

4 Den 3. juni 1980 vedtog SPO's generalforsamling en række etiske regler, som var bindende for alle de virksomheder, der var tilsluttet SPO's medlemsorganisationer, og som indeholdt en ensartet ordning for pålæggelse af sanktioner ved tilsidesættelse af de reglementer, som blev harmoniseret mellem 1973 og 1979, samt en række materielle regler, som var nødvendige for anvendelsen af disse reglementer. De etiske regler trådte i kraft den 1. oktober 1980 (dommens præmis 5).

5 Den 16. august 1985 anmodede Kommissionen SPO om en række oplysninger for at skaffe information om udenlandske virksomheders deltagelse i SPO (dommens præmis 6).

6 Ved ministeriel bekendtgørelse af 2. juni 1986 vedtog de nederlandske myndigheder et ensartet reglement om licitationer, som indeholder regler for indgåelse af offentlige kontrakter (dommens præmis 7).

7 Samme år vedtog SPO to nye reglementer om prisregulering (»UPR«), det ene vedrørende opfordringer til afgivelse af tilbud ved begrænset licitation, det andet vedrørende opfordringer til afgivelse af tilbud ved offentlig licitation. Disse reglementer er atter suppleret med fire reglementer og tre bilag og er trådt i kraft den 1. april 1987 (dommens præmis 8).

8 Det fremgår bl.a. af præmis 90 og 125, at UPR i det væsentlige har til formål at sikre, at det er virksomhederne, og ikke bygherren, der udpeger den »forhandlingsberettigede«, som får eneret til at holde kontakt med bygherren med henblik på forhandlinger om tilbuddets nærmere indhold og prisen samt til at fastsætte pristillæg, som skal betales af bygherren, og som i det væsentlige omfatter godtgørelse for udregningsomkostninger og bidrag til brancheorganisationernes administration, herunder SPO. Det bestemmes i øvrigt i UPR, at disse tillæg dækker samtlige udregningsomkostninger for samtlige berørte virksomheder, som deltager i mødet, og lægges til det tilbud, som den forhandlingsberettigede fremsætter overfor bygherren, dvs., at de ifølge appellanterne overvæltes på det byggeri, med henblik på hvilket disse udgifter er afholdt. Endelig kan tilbudsgiverne trække de pågældende pristilbud tilbage efter at have sammenlignet dem med de øvrige tilbudsgiveres.

9 Den 15. juni 1987 foretog Kommissionen kontrolundersøgelser hos SPO. Efter disse anmeldte SPO den 13. januar 1988 UPR til Kommissionen, hvilken anmeldelse blev suppleret den 13. juli 1989 efter ændring af UPR. I november 1989 besluttede Kommissionen at indlede en procedure mod SPO, og den 5. december 1989 tilsendte den organisationen en meddelelse af klagepunkter. Efter en høring, som fandt sted den 12. juni 1990, vedtog Kommissionen den 5. februar 1992 en beslutning om, at der forelå en overtrædelse af EØF-traktatens artikel 85 (den appellerede doms præmis 10-23).

10 I denne beslutning fastslog Kommissionen, at SPO's vedtægter af 10. december 1963 med senere ændringer, de to UPR af 9. oktober 1986 med tilhørende reglementer og bilag, de tilsvarende gamle UPR, som disse har afløst, samt de etiske regler, bortset fra disses artikel 10, udgjorde en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1. Den afslog desuden anmodningen om fritagelse i henhold til traktatens artikel 85, stk. 3, og pålagde sagsøgerne bøder på i alt 22 498 000 ECU (dommens præmis 22, 23 og 25).

11 Den 13. april 1992 anlagde SPO og organisationens 28 medlemmer sag ved Retten i Første Instans med påstand om, at det blev fastslået, at Kommissionens beslutning var en nullitet, subsidiært at den blev annulleret.

12 Ved dom af 21. februar 1995 frifandt Retten Kommissionen og opretholdt således Kommissionens beslutning.

13 Den 27. april 1995 iværksatte SPO og dens 28 medlemmer nærværende appel af dommen.

Parternes anbringender

14 Til støtte for deres appel, hvorunder der er nedlagt påstand om ophævelse af dommen af 21. februar 1995, har appellanterne fremført to appelgrunde, hvoraf den ene angår anmodningen om fritagelse i henhold til EF-traktatens artikel 85, stk. 3, og den anden fastsættelsen af bødernes størrelse.

15 Appellanterne har således ikke anfægtet den del af Rettens dom, som fastslår, at der foreligger overtrædelser af traktatens artikel 85, stk. 1.

16 Med deres første anbringende gør appellanterne gældende, at Retten ved sin prøvelse af Kommissionens vurdering af deres anmodning om fritagelse har tilsidesat EØF-traktatens artikel 85, stk. 3, og artikel 190 samt artikel 9, stk. 1, i Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første forordning om anvendelse af bestemmel-

serne i traktatens artikel 85 og 86 (EFT 1959-1962, s. 81), eller i hvert fald fællesskabsrettens almindelige principper om begrundelse af beslutninger og retten til kontradiktion.

17 Artikel 85, stk. 3, er affattet således:

»Bestemmelserne i stk. 1 kan dog erklæres uanvendelige på:

— enhver aftale eller kategori af aftaler mellem virksomheder

— enhver vedtagelse eller kategori af vedtagelser inden for sammenslutninger af virksomheder, og

— enhver samordnet praksis eller kategori deraf,

som bidrager til at forbedre produktionen eller fordelingen af varerne eller til at fremme den tekniske eller økonomiske udvikling« (første betingelse), »samtidig med at de sikrer forbrugerne en rimelig del af fordelen herved« (anden betingelse),

»og uden at der:

a) pålægges de pågældende virksomheder begrænsninger, som ikke er nødvendige for at nå disse mål« (tredje betingelse),

b) gives disse virksomheder mulighed for at udelukke konkurrencen for en væsentlig del af de pågældende varer« (fjerde betingelse).

18 Med det første anbringendes første led gør appellanterne gældende, at Retten ved prøvelsen af Kommissionens vurdering af den anden og den tredje betingelse for fritagelse samt dens begrundelse skulle have fastslået den pågældende »fordel« ved først at undersøge den første betingelse for fritagelse, som dette begreb henviser til, før den undersøgte de øvrige betingelser.

19 Med det første anbringendes andet led gør appellanterne gældende, at Retten har anvendt en række ikke fyldestgørende retlige kriterier ved sin prøvelse af Kommissionens vurdering af den anden betingelse for fritagelse.

20 For det første har den foretaget denne prøvelse ved at henvise til begrebet konkurrence og ikke til begrebet fordel, som defineret i den første betingelse for fritagelse i artikel 85, stk. 3, dels ved at fastslå, at de reglementer, som har til formål at bekæmpe, hvad sagsøgerne betegner som ruinerende konkurrence, »i princippet« ikke kunne fritages, fordi de nødvendigvis fører til en begrænsning af konkurrencen, dels ved — bl.a. i den appellerede doms præmis 294 — at udtale, at appellanternes adfærd »uvægerligt [fører] til en konkurrencebegrænsning og til, at forbrugerne berøves de pågældende fordele«.

21 For det andet har den i præmis 292 i forbindelse med undersøgelsen af den anden betingelse for fritagelse antaget, at en makroøkonomisk analyse ikke var nødvendig. Den har desuden undladt at tage hensyn til de nederlandske myndigheders stilling og rolle i reglementernes gyldighedsperiode.

22 For det tredje har den i præmis 295 dels udtalt, at fordelen skulle komme alle forbrugere til gode uden forskel, dels undladt at tage den omstændighed i betragtning, at det fulgte af dens egne konstateringer i slutningen af præmis 296, at andre bygherrer end dem, hvis situation den har taget i betragtning, fik en fordel af anvendelsen af reglementerne.

23 Med det første anbringendes tredje led, som vedrører den tredje betingelse for fritagelse, gør appellanterne gældende, at Retten ved at lægge til grund, at processen for udpegning af den forhandlingsberettigede var af ensidig karakter, har sat sin egen vurdering af de pågældende reglementer i stedet for Kommissionens, hvilket er i strid med den enekompetence, som sidstnævnte har i henhold til artikel 9, stk. 1, i forordning nr. 17. De har ligeledes gjort gældende, at Retten har set bort fra forskellige argumenter, som de påberåbte sig.

24 Appellanterne gør med deres andet anbringende — stadig uden at uddybe deres kritik — gældende, at Retten har tilsidesat EF-traktatens artikel 85 og 190, samt artikel 4, stk. 2, og artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 eller fællesskabsrettens almindelige principper vedrørende begrundelse af beslutninger, retssikkerhed, retsbeskyttelse og proportionalitet ved sin prøvelse af Kommissionens vurdering af grovheden af de overtrædelser, som den havde konstateret. Hele anbringendet vedrører den forpligtelse, som Kommission og Retten ifølge appellanterne har til at tage overtrædelsens mere eller mindre tilsigtede karakter i betragtning (»forsætligt eller uagtsomt«) ved vurderingen af dennes grovhed, som er et af de to kriterier for fastsættelsen af bødens størrelse i henhold til artikel 15, stk. 2, andet afsnit, i forordning 17.

25 Med det andet anbringendes første led gør appellanterne gældende, at Retten ikke ved denne vurdering i hvert enkelt tilfælde har undersøgt, om overtrædelsen var blevet begået »forsætligt eller uagtsomt«, hvilken betingelse er indeholdt i artikel 15, stk. 2, første afsnit.

26 Med anbringendets andet led gør de gældende, at Retten ikke har annulleret Kommissionens beslutning, som gjorde det umuligt for den at foretage en prøvelse af anvendelsen af de omtvistede kriterier, fordi den i præmis 140 »undlod at tage stilling til, om der havde foreligget forsæt eller fejl« med hensyn til de overtrædelser, som mindst gik tilbage til 1. oktober 1980, mens den havde gjort det for de øvrige overtrædelsers vedkommende.

27 Med anbringendets tredje led gør appellanterne i det væsentlige gældende, at en eventuel anvendelse af artikel 4, stk. 2, i forordning nr. 17, som fritager visse aftaler fra forpligtelsen til anmeldelse, er en omstændighed, som Retten obligatorisk skulle tage i betragtning ved fastsættelsen af bødens størrelse. Ifølge appellanterne indebærer denne omstændighed i princippet, at overtrædelserne kun har kunnet begås uagtsomt og ikke forsætligt, som Retten har lagt til grund.

28 I svarskriftet har Kommissionen nedlagt påstand om, at appellen forkastes.

29 Vedrørende det første anbringendes første led har den gjort gældende, at det i betragtning af, at betingelserne for fritagelse er kumulative, ikke kan bebrejdes Retten, at den ikke har undersøgt den første betingelse for fritagelse. Det kan heller ikke bebrejdes den, at den med hensyn til den anden og den tredje betingelse for fritagelse ved sin prøvelse har lagt den definition af »fordel« til grund, som appellanterne selv har påberåbt sig.

30 Med hensyn til det første anbringendes andet led har Kommissionen gjort gældende, at de forskellige anbringender, som appellanterne har påberåbt sig, hviler på en fejlagtig fortolkning af Rettens dom eller vedrører vurderinger af faktiske omstændigheder, som ikke er omfattet af Domstolens prøvelse i en appelsag.

31 Med hensyn til det første anbringendes tredje led har den gjort gældende, at det pågældende led i vurderingen, nemlig ensidigheden i processen for udpegelse af den forhandlingsberettigede, indgik i drøftelserne, fordi det figurerer forskellige steder i Kommissionens beslutning, og at der nu ikke er nogen regel, der er til hinder for, at Fællesskabets retsinstanser ved deres prøvelse af lovligheden af institutionernes retsakter inddrager argumenter, der ikke som sådanne er indeholdt i den pågældende retsakt, men som bekræfter dens rigtighed. Den har nedlagt påstand om, at en række andre argumenter, der påberåbes som led i dette anbringende, forkastes.

32 Med hensyn til det andet anbringende har Kommissionen for det første gjort gældende, at Retten har fuld prøvelsesret med hensyn til beslutninger, hvorved der pålægges bøder. Dernæst har den vedrørende anbringendets forskellige led anført, at appellanterne for det første har fejlfortolket artikel 15, stk. 2, første og andet afsnit, i forordning nr. 17, som må skelnes fra hinanden, og for det andet har anlagt en fejlagtig opfattelse af punkt 140 i Kommissionens beslutning, hvor det omtvistede udtryk findes, nemlig »forsætligt eller i det mindste uagtsomt«, hvilket udtryk angår spørgsmålet, om betingelsen for at pålægge bøder i artikel 15, stk. 2, første afsnit, som ikke sondrer mellem de to tilfælde, er opfyldt. Den har endelig gjort gældende, at det er med urette at appellanterne hævder, at deres reglementer var omfattet af artikel 4, stk. 2, i forordning nr. 17, hvilken opfattelse i øvrigt er blevet forkastet ved Kommissionens beslutning og af Retten, idet denne artikel i øvrigt ikke spiller nogen obligatorisk rolle ved fastlæggelsen af bøden eller ved bestemmelsen af dens størrelse.

Domstolens bemærkninger

33 Det bestemmes i procesreglementets artikel 119, at når det er åbenbart, at appellen helt eller delvist skal afvises eller forkastes, kan Domstolen når som helst ved begrundet kendelse afvise eller forkaste appellen.

Første anbringende

Første led

34 Med hensyn til anbringendet om, at Retten ikke har undersøgt den første betingelse for fritagelse i forbindelse med prøvelsen af Kommissionens vurdering af den anden og den tredje betingelse for fritagelse, bemærkes for det første, at Retten i præmis 267 og 286 har henvist til, at de fire betingelser for fritagelse er kumulative,

og har udtalt, at »beslutningen om at afslå sagsøgernes ansøgning om fritagelse må stadfæstes, blot en af disse betingelser ikke er opfyldt«.

35 For det andet må det fastslås, at Retten — som i den appellerede doms præmis 288 har henvist til, at dens efterprøvelse af Kommissionens vurderinger med hensyn til, om der skal meddeles fritagelse i henhold til artikel 85, stk. 3, er begrænset — for det første med hensyn til parternes argumenter har redegjort for den fordel, som appellanterne antog, at reglementerne ville føre til (præmis 268-271 med hensyn til den anden betingelse og præmis 301 med hensyn til den tredje), inden den gennemgik disse argumenter et for et, bl.a. i præmis 293, 295, 296 og 298 samt i præmis 310 ff.

36 Eftersom den anden betingelse for fritagelse vedrører fordelens fordeling og ikke dens eksistens, kunne Retten, således som den har gjort, lægge den definition af den fordel til grund, som sagsøgerne har påberåbt sig, da en sådan holdning på ingen måde var til skade for dem.

37 Heraf følger, at første led i det første anbringende åbenbart må forkastes.

Andet led

38 Påstanden om, at Retten har anvendt en række ikke fyldestgørende retlige kriterier ved sin prøvelse af Kommissionens vurdering af den anden betingelse for fritagelse vedrørende fordelingen af fordelen, er åbenbart grundløs.

39 Hele det første argument hviler på en åbenbart fejlagtig opfattelse af dommen. Det er tilstrækkeligt at læse den omtvistede passus (slutningen af præmis 294) i sin sammenhæng for at fastslå dette. I denne del af dommen begrænser Retten sig nemlig, hvilket er med rette, når det drejer sig om meddelelse af en fritagelse, til blot at efterprøve, om Kommissionen har begået et åbenbart fejlskøn (præmis 288). Med sin afgørelse i forbindelse med undersøgelsen af den anden betingelse for fritagelse (rimelig fordeling af den fordel, som de omtvistede reglementer anses for at give), fastslår Retten blot, at den fordel, som antages at følge af bekæmpelsen af det, som appellanterne betegner som en ruinerende konkurrence (begyndelsen af den omtvistede passus), ikke kommer forbrugerne til gode. Ved at træffe en sådan afgørelse har Retten ikke gjort sig skyldig i nogen sammenblanding af artikel 85, stk. 1 (eksistensen af konkurrencebegrænsninger), og dens stk. 3 (betingelser for fritagelse).

40 Appellanternes andet argument vedrører præmis 292 og er ligeledes baseret på en fejlagtig opfattelse af dommen. Det fremgår nemlig af en simpel gennemlæsning af denne, at Retten ikke, som appellanterne lader forstå, har indtaget en principiel holdning, som udelukker makroøkonomiske analyser fra vurderingen af aftaler med henblik på den anden betingelse for fritagelse i artikel 85, stk. 3.

41 Efter i dommens præmis 288 og 289 at have henvist til, at dens prøvelsesret med hensyn til fritagelse af aftaler er begrænset, da artikel 9 i forordning nr. 17 har givet Kommissionen enekompetence, har Retten i præmis 290 og 291 undersøgt, om det er med rette, at Kommissionen ikke har lagt den fordel, som appellanterne havde påberåbt sig på makroøkonomisk plan, til grund, før den i præmis 292 konkluderede, at Kommissionen ved at sammenstille appellanternes makroøkonomiske analyse og sin egen mikroøkonomiske analyse ikke har begået et åbenbart fejlskøn.

42 Desuden er de nationale myndigheders holdning i reglementernes gyldighedsperiode en faktisk omstændighed, som Retten, da den traf afgørelse med hensyn til fællesskabsretten, på ingen måde var forpligtet til at tage i betragtning ved sin vurdering med hensyn til den anden betingelse for fritagelse.

43 Med hensyn til det tredje argument er dets første del ligeledes baseret på en åbenbart fejlagtig forståelse af den appellerede doms præmis 295. Retten har nemlig aldrig, som appellanterne hævder, anerkendt, at de påviste fordele skulle komme alle forbrugere til gode uden forskel, men den har kun, på grundlag af faktiske konstateringer, der i øvrigt ligger udenfor Domstolens prøvelse under en appelsag, henvist til, at de af appellanterne påberåbte fordele er begrænsede.

44 Med dette arguments andet led har appellanterne gjort gældende, at Retten har undladt at tage i betragtning, at udregningsomkostningerne for de bygherrer, som henvender sig til et stort antal virksomheder, i mangel af reglementerne ville blive indregnet af disse i deres generalomkostninger og således overvæltet på andre bygherrer, og at reglementerne ved at forhindre dette kommer andre bygherrer til gode end dem, som Retten sigter til.

45 Det fremgår imidlertid klart af begyndelsen af præmis 296, at Retten udtrykkelig har undersøgt spørgsmålet om, hvem der nøjagtig blev begunstiget af den fordel, som de øvrige bygherrer antages at få, for at afveje den med dens karakteristiske ulemper og med grænserne for dens fordeling.

46 Følgelig må det første anbringendes andet led åbenbart forkastes i det hele.

Tredje led

47 Uden at gå ind på appellanternes argumenter i detaljer bemærkes, at Domstolen ifølge fast praksis uden videre forkaster klagepunkter rettet mod præmisser, der til overflod er anført i en dom afsagt af Retten, fordi disse ikke kan føre til dens ophævelse (jf. bl.a. dom af 22.12.1993, sag C-244/91 P, Pincherle mod

Kommissionen, Sml. I, s. 6965, præmis 25, og af 18.3.1993, sag C-35/92 P, Parlamentet mod Frederiksen, Sml. I, s. 991).

48 I denne sag bemærkes, at Retten ved undersøgelsen af betingelserne for at meddele fritagelse i dommens præmis 267 med rette »indledningsvis« bemærker, »at de fire betingelser for at indrømme fritagelse efter traktatens art. 85, stk. 3, er kumulative ... hvorfor beslutningen om at afslå sagsøgernes ansøgning om fritagelse må stadfæstes, blot en af disse betingelser ikke er opfyldt« (jf. også præmis 286), og at den, efter i præmis 300 at være nået til det resultat, at den anden betingelse for fritagelse ikke var opfyldt, i den appellerede doms præmis 310 har udtalt, at det var »overflødigt«, at den konstaterede, at den tredje betingelse for fritagelse heller ikke var opfyldt.

49 Da det følger af præmis 35 og 44 i nærværende kendelse, at Retten ikke har tilsidesat fællesskabsretten ved at fastslå, at den anden betingelse for fritagelse ikke var opfyldt, er det første anbringendes tredje led uvirksomt og kan derfor åbenbart ikke begrunde, at der gives appellanterne medhold.

Andet anbringende

De to første led

50 Dette anbringende vedrører fastsættelsen af bødens størrelse som omhandlet i artikel 15, stk. 2, andet afsnit, i forordning nr. 17.

51 Med anbringendets første led går appellanterne ud fra den fejlagtige antagelse, at grovheden af de begåede overtrædelser, det ene af de to fastsatte kriterier, obligatorisk skulle have været vurderet afhængigt af betingelsen i denne bestemmelses første afsnit, som foreskriver, at overtrædelserne skal være begået forsætligt eller uagtsomt.

52 Med anbringendets andet led hævder appellanterne ydermere og fejlagtigt, at Retten skulle have annulleret Kommissionens beslutning, da Kommissionen, ved ikke at sondre i beslutningens punkt 140 mellem forsætligt begåede overtrædelser og uagtsomme overtrædelser, gjorde det umuligt for den at udøve sin kontrol.

53 Det bemærkes for det første, at det fremgår af den klare og præcise ordlyd af artikel 15, stk. 2, at denne omhandler to særskilte spørgsmål. Dels fastsætter den de betingelser, som skal være opfyldt, for at Kommissionen kan pålægge bøder (begyndelsesbetingelser); blandt disse betingelser er betingelsen om, at overtrædelsen skal være forsætlig eller uagtsom (første afsnit). Dels indeholder den bestemmelser om fastsættelse af bødens størrelse, som afhænger af overtrædelsens grovhed og varighed (andet afsnit). Denne klare sondring ligger til grund for hele Domstolens praksis vedrørende denne bestemmelse.

54 Det bemærkes dernæst vedrørende første led, at artikel 15, stk. 2, andet afsnit, ikke foreskriver nogen obligatorisk (og i øvrigt heller ikke nogen fakultativ) henvisning til begyndelsesbetingelserne i første afsnit, hvilket Domstolens praksis vedrørende fastsættelsen af bødernes størrelse i øvrigt heller ikke gør. Det fremgår nemlig af denne, at overtrædelsernes grovhed skal fastslås på grundlag af en lang række forhold, herunder bl.a. sagens særlige omstændigheder, dens sammenhæng og bødernes afskrækkende virkning, uden at der er opstillet en bindende eller udtømmende liste over de kriterier, som obligatorisk skal tages i betragtning.

55 Det bemærkes endvidere, at uagtsomme overtrædelser, som Kommissionen har fremhævet, ikke ud fra et konkurrenceretligt synspunkt er mindre grove end forsætlige overtrædelser.

56 Med hensyn til det andet led er det tilstrækkeligt at henvise til, at punkt 140 i Kommissionens beslutning faktisk vedrører betingelserne for at pålægge bøder, og at artikel 15, stk. 2, ligesom Domstolens praksis, ikke sondrer mellem de to tilfælde, hvor en bødesag kan indledes, idet disse nævnes som alternativer.

57 Under disse omstændigheder var Retten ikke forpligtet til, for at fastslå overtrædelsens grovhed, at undersøge, om denne var begået forsætligt eller uagtsomt, og end mindre til at sondre mellem de to tilfælde. Det er derfor åbenbart, at de to første led i det andet anbringende skal forkastes.

Tredje led

58 Appellanterne har anført, at det ved vurderingen af overtrædelsens grovhed skal tages i betragtning, om artikel 4, stk. 2, i forordning nr. 17 eventuelt skal anvendes; det er i denne forbindelse tilstrækkeligt at fastslå, at ved fastsættelsen af bødens størrelse er der intet i ordlyden af artikel 15, stk. 2, andet afsnit, i forordning nr. 17 eller i ordlyden af samme forordnings artikel 4, stk. 2, eller i Domstolens praksis, der forpligter Kommissionen eller Retten til at tage hensyn hertil. Det bemærkes desuden, som Retten med rette har påpeget, at parterne altid i et sådant tilfælde har mulighed for at anmelde deres aftaler til Kommissionen for at være sikret bødeimmunitet.

59 Det andet anbringendes tredje led må derfor ligeledes forkastes.

60 Det er derfor åbenbart, at appellen bør forkastes, jf. procesreglementets artikel 119.

Sagens omkostninger

61 I henhold til procesreglementets artikel 69, stk. 2, pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Da appellanterne har tabt sagen, pålægges det dem at betale sagens omkostninger in solidum.

Af disse grunde

bestemmer

DOMSTOLEN

1) Appellen forkastes.

2) Appellanterne betaler sagens omkostninger in solidum.

Således bestemt i Luxembourg den 25. marts 1996.

R. Grass — G.C. Rodríguez Iglesias

Justitssekretær — Præsident